CZU: 94:351.74(478)″1917″ **https://doi.org/10.59295/sum4(194)2025_04**

CADRUL NORMATIV DE FONDARE A INSTITUȚIEI MILIȚIEI ÎN BASARABIA, RELAȚIA CU ORGANELE LOCALE, GUBERNIALE ȘI CENTRALE ÎN 1917

Iulian CRIMINCEANU,
Universitatea de Stat din Moldova

Acest articol analizează instituirea miliției în Basarabia în 1917, evidențiind cadrul normativ și relația acestei structuri cu autoritățile de la Petrograd prin intermediul Inspectorului Guvernamental. Reforma miliției a reprezentat o tranziție esențială de la vechea poliție imperială către o structură de ordine publică descentralizată, dar sub supraveghere gubernială și ministerială. Adoptarea Regulamentului Provizoriu cu privire la Miliție a stabilit cadrul juridic al noii instituții, însă implementarea sa a fost marcată de provocări semnificative, precum lipsa de personal calificat, insuficiența fondurilor și a echipamentului, incertitudinile administrative. Inspectorul Guvernamental al Miliției a jucat un rol fundamental în coordonarea și supravegherea acestei structuri, intervenind în alocarea de resurse, stabilirea clară a subordonării și menținerea disciplinei. De-a lungul anului 1917, acesta a fost un element central în gestionarea dificultăților operaționale și în consolidarea miliției ca forță de menținere a ordinii publice.

Cuvinte-cheie: *inspector guvernamental, ordine publică, securitate, 1917, Miliția, Basarabia.*

THE LEGAL FRAMEWORK FOR THE ESTABLISHMENT OF THE MILITIA INSTITUTION IN BESSARABIA, RELATIONS WITH LOCAL, GUBERNIAL, AND CENTRAL AUTHORITIES IN 1917

This article analyzes the establishment of the militia in Bessarabia in 1917, highlighting the legal aspects and the relationship of this structure with the authorities in Petrograd through the Government Inspector. The militia reform represented a crucial transition from the old imperial police to a decentralized public order structure, albeit under gubernatorial and ministerial supervision. The adoption of the Provisional Regulation on the Militia established the legal framework of the new institution; however, its implementation was marked by significant challenges, such as a lack of qualified personnel, insufficient funds and equipment, as well as administrative uncertainties.

The Government Inspector of the Militia played a fundamental role in coordinating and overseeing this structure, intervening in the allocation of resources, establishing clear subordination, and maintaining discipline. Throughout 1917, this position was central to managing operational difficulties and strengthening the militia as a public order force.

Keywords: *government inspector, public order, security, 1917, Militia, Bessarabia.*

Introducere

În contextul transformărilor politice și sociale profunde de la începutul secolului al XX-lea, instituțiile responsabile de menținerea ordinii publice, în special miliția, au jucat un rol esențial în asigurarea stabilității și protejarea drepturilor cetățenilor. Deși, perioada 1917-1918 este de o importanță majoră pentru istoria Basarabiei, remarcăm absența unor lucrări de sinteză dedicate în mod direct instituțiilor de interne din această regiune. Totuși, contribuțiile istoriografice existente oferă un cadru analitic util pentru înțelegerea activității acestor structuri.

O contribuție importantă o reprezintă lucrarea lui Dmitrie Bogos, *La răspântie. Moldova dintre Nistru și Prut în anii 1917-1918* (Chișinău, 1924), care oferă o analiză a proceselor politice și sociale din Basarabia, de la Revoluția rusă din februarie până la Unirea cu România. De interes sunt și referirile autorului la activitatea organelor administrative provizorii, inclusiv a Consiliului Directorilor Generali, în cadrul căruia funcționa și Direcția Internelor [1]. În aceeași direcție se înscrie și lucrarea memorialistică a lui Onisifor Ghibu, *De la Basarabia rusească la Basarabia românească,* vol. I (Cluj, 1926), care surprinde, dintr-o perspectivă personală, procesul de tranziție instituțională și emancipare națională, cu accent pe reorganizarea administrativă a regiunii [2]. Complementar, Petre Cazacu, în *Moldova dintre Prut și Nistru 1812-1918* (Iași,

f.a.), adoptă o abordare critică și documentată asupra contextului socio-politic al Basarabiei în anii 1917–1918, relevând mecanismele de funcționare ale noilor autorități [3]. O contribuție remarcabilă, de natură analitică și documentară, aparține istoricului Valeriu Popovschi, ale cărui studii se axează pe activitatea Sfatului Țării și a Consiliului Directorilor Generali. Lucrările sale publicate în revista *Destin românesc* precum *Declarația Sfatului Țării de la 2 decembrie 1917* (1998, nr. 1), *Organizarea internă a Republicii Democratice Moldovenești* (2001, nr. 3), *Biroul de organizare a Sfatului Țării* (2011, nr. 1), sau *Considerații privind formarea RDM și constituirea primului ei Guvern* (1998, martie) contribuie la reconstrucția contextului instituțional al perioadei [4]. Nu în ultimul rând, referințele din lucrările semnate de Iurie Colesnic, Ion Nistor, Ion Țurcanu, Victor N. Ciobanu [5], care ne oferă perspective complementare asupra climatului social și politic, util pentru fundamentarea analizei de față. În completarea acestora, cercetările noastre anterioare au contribuit la clarificarea aspectelor privind organizarea și funcționarea miliției în orașul Chișinău, în perioada 1917-1918, prin studiile publicate în Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM: Științe juridice, nr. 17/2023 (*Șefii miliției din orașul Chișinău în perioada 17 aprilie 1917 –. 1 ianuarie* 1918) și nr. 20/2024 (*Activitatea miliției din orașul Chișinău, ianuarie – martie 1918*) etc.

În acest context, prezenta cercetare își propune să analizeze evoluția structurilor de miliție din Basarabia și interacțiunea acestora cu alte entități administrative și politice, în perioada 1917-1918, pe fundalul profundelor transformări declanșate de Revoluția din Februarie 1917 și de instaurarea noii puteri centrale la Petrograd.

Reforma instituțională a fost impulsionată de necesitatea adaptării sistemelor de securitate la noile realități politice și sociale. Astfel, pe 17 aprilie 1917, în Basarabia au intrat în aplicare legile privind înființarea structurilor de miliție și regulamentul provizoriu aferent, marcând trecerea de la vechea instituție de poliție la un nou model orientat spre reformă și modernizare. Acest proces de tranziție, deși realizat conform literei legii, s-a desfășurat treptat și a variat semnificativ de la un centru urban la altul, inclusiv în orașe importante precum Chișinău, Bălți, Ackerman, Soroca și Bender. Prin analizarea evoluției miliției în Basarabia, studiul de față urmărește să ofere o perspectivă comprehensivă asupra modului în care noile structuri de menținere a ordinii au fost integrate în contextul istoric și cultural al regiunii. În plus, cercetarea își propune să identifice atât succesele, cât și limitările implementării acestor reforme, contribuind astfel la o înțelegere mai profundă a relației dintre instituțiile de ordine cu valorile fundamentale ale societății.

Această analiză nu doar că subliniază importanța reformelor instituționale în contextul unei perioade istorice critice, dar evidențiază și dinamica complexă dintre nevoile societale și mecanismele de reglementare a ordinii publice, oferind un cadru de referință valoros pentru studiile viitoare în domeniul istoriei și al științelor politice.

Decretul „Despre înființarea miliției”

Decretul intitulat „***Despre înființarea miliției”*** cuprinde opt articole, fiecare stabilind aspectele esenţiale privind rolul şi organizarea noii structuri instituite. În articolul I se stipulează că, pe întreg teritoriul administrat de Rusia, organele de miliţie se instituie în locul vechii Poliţii, în conformitate cu regulile detaliate în articolele ce urmează. [6]

Articolul II prevede transferul tuturor sumelor alocate întreţinerii funcţionarilor şi angajaţilor din vechea Poliţie pentru anul 1917, din bugetul de stat, către gestiunea autorităţilor publice locale (judeţene şi orăşeneşti), pentru finanţarea noii structuri de miliţie. Conform articolului III, responsabilitatea stabilirii salariilor pentru miliţieni şi pentru ceilalţi angajaţi, cu excepţia salariului şefului de miliţie, revine primăriilor judeţene şi orăşeneşti – această măsură fiind valabilă până la convocarea adunărilor zemstvei şi dumei, cu condiţia ca cheltuielile să nu depăşească bugetul stabilit pentru anul 1917. Articolul IV tratează regimul salarial al şefului de miliţie, evidenţiind faptul că întreţinerea acestora pentru anul 1917 se va realiza pe baza bugetului alocat foştilor ispravnici şi poliţmaisteri ai vechii Poliţii. Astfel, decretul marchează o transferare a resurselor financiare din structura poliţiei către noua instituţie de ordine publică – Miliţia. Articolele V–VIII aduc completări importante, printre care se numără transferul atribuţiilor ce le reveneau anterior ispravicilor din judeţe şi poliţmaisterilor din oraşe către noii şefi ai miliţiei la nivel judeţean şi orăşenesc [7]. În mod particular, articolul VI precizează că, până la formarea cadrelor calificate pentru noua structură, în oraşele

Petrograd, Nijnii-Novgorod şi Rîbinsk vor activa un număr de persoane din fostul personal al Poliţiei, sub coordonarea şefilor de miliţie orăşenească. Prin emiterea decretului la 17 aprilie 1917, Guvernul provizoriu rus a fost format ca urmare a Revoluției din Februarie, a pus bazele unui nou început pentru organele de ordine publică din Rusia şi teritoriile aflate sub dominaţia acesteia. Astfel, prin decretul din 17 aprilie 1917, Guvernul Provizoriu a oficializat înființarea noii structuri de ordine publică – Miliția – care urma să înlocuiască vechea Poliție țaristă. Totodată, pentru a detalia organizarea, funcționarea și atribuțiile acestei instituții, în aceeași ședință guvernamentală a fost adoptat și Regulamentul provizoriu cu privire la Miliție, al doilea act normativ fundamental în procesul de reformare a sistemului de securitate internă.

Regulamentul provizoriu cu privire la Miliţie

În contextul dezorganizării instituțiilor statului după prăbușirea regimului țarist, Guvernul Provizoriu rus a emis o serie de acte normative esențiale pentru reconfigurarea administrației publice și a organelor de ordine. Printre acestea, un loc central îl ocupă Regulamentul provizoriu cu privire la miliție, adoptat în completarea Decretului „Despre înființarea Miliției”. Acest regulament, emis sub conducerea lui Gheorghe Lvov, detaliază modul de organizare, conducere și funcționare a noii instituții, oferind un cadru juridic provizoriu, dar necesar, pentru implementarea reformei la nivel local și central. Documentul nu doar că stabilește normele de bază pentru activitatea miliției, ci reflectă și efortul guvernului de a asigura un minim de ordine și securitate în perioada de tranziție post-revoluționară. În cele ce urmează, vom analiza conținutul acestui regulament și implicațiile sale administrative și politice.

Regulamentul provizoriu, este compus din VII capitole înglobând 52 de articole, dedicate problemelor organizatorice şi de definire a atribuţiilor miliţieneşti. Miliția, conform legiuirii, reprezintă organul executiv al puterii de stat pe teritoriile administrate de autoritățile publice județene și orășenești. Se constată astfel că Miliția devine o structură subordonată administrației locale. Miliția din județe este supusă Zemstvei județene, iar Miliția din orașe – Dumei orășenești.

În partea introductivă a articolului I al Regulemntului se specifică că Miliția este organul executiv al puterii de stat la nivel local, aflat în subordinea directă a administrațiilor publice din județ și oraș. Conform capitolului I [8] toate oraşele, judeţele, satele şi cele mai mici puncte populate aflate în componenţă, se supun evidenţei miliţiei judeţene. Oraşele guberniale şi cele mai importante din întreg spaţiu administrat de Rusia conform articolului 2, au propriile lor miliţii, în acest sens constatăm că Miliţia se împărţea în Miliţia de Oraş (urbană) şi de Judeţ (județeană). Cele două structuri aveau o organizare bine definită, în frunte fiind Şeful Miliţiei, cu doi adjuncţi, urmaţi de şefii de sectoare, care la rândul lor aveau de regulă 2 adjuncţi (nu se menționează numărul exact), urmaţi de miliţienii superiori, şi spre final miliţienii inferiori. În conformitate cu regulamentul, pe lângă structura enunţată se constituie o cancelarie cu un secretar, un poştaşi, o cameră pentru arestaţi şi o arhivă, iar pe lângă şefii de sectoare se constituie un birou şi o cameră pentru arestaţi. Un alt aspect pe care îl scoate în evidenţă următoarele articole este cel dedicat părţii economice şi anume constatăm o interdependenţă a structurii de interne faţă de administraţiile publice locale, care conform articolul 5 [9] Zemstva Judeţeană şi Duma orăşenească devin instituţii care duc evidenţa numărului angajaţilor structurii miliţieneşti şi cel mai important, stabilesc suma remunerării miliţienilor. Este important de menționat că cheltuielile pentru întreţinerea miliţiei judeţene şi orăşeneşti sunt acoperite atât din partea bugetului de stat prin Ministerul Afacerilor Interne, cât şi din partea sumelor alocate din bugetele locale prin Administrația publică locală, fapt care ne confirmă încă odată legătura autorităţilor locale cu noile structuri de menţinere a ordinii publice. Pe lângă aspectul economic autorităţilor publice locale le revin încă o atribuţie importantă, care conform articolului 7, anume Zemstvei în cazul miliţiei de judeţ şi Dumei în cazul miliţiei urbane îi revin atribuţiile de împărţirea judeţelor şi oraşelor în sectoare de miliţii.

Spre finalul Capitolului I al Regulamentului se stabilesc prevederi esențiale privind personalul structurilor de miliție. Potrivit articolelor 8 și 9, angajații erau obligați să poarte o uniformă distinctivă. Cu toate acestea, regulamentul nu specifica detalii privind aspectul acesteia culoarea, croiala sau dimensiunile elementelor distinctive, cum ar fi epoleții, ceea ce a generat variații semnificative în echipamentul utilizat de funcționari în diferite regiuni. Lipsa unei standardizări a condus la existența unor uniforme eterogene, până la adoptarea unei versiuni unitare valabile pe întreg teritoriul Imperiului Rus. În plus, fiecărui miliţian

i se atribuia, în mod regulamentar, o armă rece și un revolver. Capitolul II al Regulamentului este dedicat Procedurii de numire și eliberare din funcție a cadrelor miliției județene și orășenești. Art. 10. Șefii Miliției sunt aleși și eliberați din funcție de către Dumele orășenești și consiliile Zemstvei județene, în funcție de apartenența administrativ-teritorială, fără stabilirea unei durate determinate a mandatului. Art. 11. Adjuncții șefilor Miliției sunt numiți și eliberați din funcție, la propunerea șefilor Miliției, de către Dumele orășenești și consiliile Zemstvei județene, conform competenței teritoriale. Art. 12. Celelalte funcții din cadrul Miliției sunt ocupate prin numirea directă de către șefii acesteia, potrivit propriei lor aprecieri. Articolele 10-12 din capitolul privind numirea și eliberarea cadrelor din Miliția județeană și orășenească reflectă tendințele de descentralizare administrativă și democratizare instituțională caracteristice perioadei postrevoluționare din 1917. Alegerea șefilor Miliției de către Dumele orășenești și Zemstvele județene în opinia noastră indică transferul responsabilității de la autoritatea centrală către administrațiile locale, accentuând rolul acestora în gestionarea ordinii publice. Un alt aspect asupra căruia vom stărui este modul de angajare a colaboratorilor în structurile milițienești. În conformitate cu prevederile regulamentului articolele 13-15 [10] reflectă efortul legislativ al autorităților de a institui un cadru moral, juridic și educațional riguros pentru selecția personalului din structurile miliției. Stabilirea unui prag de vârstă (21 de ani) și a condiției de a deține cetățenia rusească (art. 13) evidențiază dorința de a limita accesul la aceste funcții doar persoanelor considerate mature, cu loialitate civică dovedită față de stat. Articolul 14 introduce un filtru juridic și moral sever, excluzând explicit din rândul candidaților persoanele urmărite penal, condamnate pentru fapte de natură frauduloasă sau implicate în activități compromițătoare, precum camăta sau gestionarea caselor de toleranță. Aceste prevederi indică o preocupare accentuată pentru integritatea funcționarilor publici în contextul unei perioade marcate de instabilitate socială și fragilizarea autorității. Totodată, Articolul 15 accentuează importanța nivelului de instruire, impunând un minim de educație medie pentru funcțiile de conducere și cerința alfabetizării pentru restul personalului, ceea ce subliniază o abordare modernizatoare, în acord cu principiile profesionalizării administrației. În ansamblu, aceste dispoziții configurează un model de recrutare a cadrelor bazat pe criterii juridice, morale și educaționale, vizând consolidarea încrederii publice în noile structuri de ordine și legalitate.

Capitolul III reglementează înlocuirea temporară a funcțiilor. Potrivit Art. 16. în caz de absență, concediu sau boală a șefilor miliției, precum și în situația în care aceștia renunță la funcție, atribuțiile acestora sunt exercitate de adjuncții lor. Dacă nu există nici șeful miliției, nici adjuncții acestuia, exercitarea temporară a atribuțiilor revine, prin decizia administrației, unuia dintre șefii de sector ai Miliției. În Art. 17 se remarcă că în aceleași situații, înlocuirea temporară a celorlalte funcții din cadrul miliției se stabilește prin dispoziția șefului miliției județene sau orășenești, după caz. În Capitolul IV al regulamentului se reflectă o serie de atribuţii şi sarcini ale Miliției printre care: menţinerea ordinii şi securităţii publice; protejarea tuturor persoanelor de orice act de violenţă sau intimidare; de a lua măsuri pentru oprirea oricăror acţiuni de încălcare a legilor, a drepturilor civile şi a ordinii publice; de informare a cetăţenilor despre măsurile întreprinse de către autorităţile publice locale; de eliberare a actelor de identitate şi a altor documente precum certificate, adeverinţe prin care adeverinţe de social-vulnerabil; de a duce evidenţa populaţiei în regiunile necesare; de a emite procese verbale în toate cazurile de violenţă şi tot felul de încălcări ale drepturilor cetăţenilor, daca acestea le sunt necesare victimelor pentru apărare; protejarea bunurilor publice; protejarea străzilor, drumurilor şi supravegherea ordinii mişcării; luarea măsurilor necesare pentru păstrarea securităţii şi ordinii în timpul incendiilor, inundaţiilor sau altor incidente. De asemenea, Miliţia mai are câteva responsabilităţi de ordin judiciar şi militar: 1) miliţia deschide anchete preliminare şi participă la procesul de urmărire penală; participă la judecată în calitate de acuzator la cazurile publice; totodată este responsabilă la solicitarea instanţei de judecată de aducerea la şedinţe a persoanelor învinuite şi de a lua sub arest persoanele acuzate de instanţă; de a anunţa şi informa anumite persoane pentru a se prezenta la instanţele de judecată; de a fi prezentă la comunicarea şi executarea sentinţelor judecătoreşti; de a supraveghea transportările celor arestaţi şi în ultimul rând este responsabilă de păstrarea dovezilor materiale; 2) din punct de vedere militar miliţia este responsabilă de recrutarea şi ducerea evidenţei persoanelor care urmează a îndeplini serviciul militar; informarea familiilor militarilor despre cazurile de deces; informarea autorităţilor militare cu date despre adresele şi locul de trai a persoanelor care îndeplinesc serviciul militar [11]. Pe lângă atribuţiile şi responsabilităţile enunţate mai sus miliţiei îi revine şi o serie

de obligaţiuni şi prerogative: în efectuarea investigației în cazul unei crime, a se conduce de reglementările Articolelor 48-51 şi 250-260 a Legii din 1914 cu privire la instanţele penale; de a reține persoanele civile doar în baza anumitor principii strict limitate în cazul în care persoanele sunt în stare de ebrietate exagerată, bolnavi mintal sau când o persoană îşi pune în pericol propria viaţa sau viaţa unui cetăţean. Este de remarcat faptul că odată ce o persoană este reținută, miliţianul, conform reglementării, trebuie să deschidă un proces-verbal în care să indice obligatoriu locul, ziua, ora reținerii, numele/prenumele său, numele/prenumele celui arestat şi motivele arestului. La cerinţa reţinutului, conform reglementării, miliţianul este obligat să ofere o copie a procesului-verbal familiei reţinutului, sau unei persoane de încredere a acestuia; de asemenea orice membru al familiei al acestuia, poate solicita de la structurile miliţieneşti, în timp de 3 zile, o copie a procesului-verbal. În cazul unor reţineri, ale anumitor persoane suspecte de către structurile miliţieneşti fără temei de certificare din partea instanţelor de judecată, miliţianul are la dispoziţie 24 ore pentru a transporta deţinutul în faţa unui judecător sau în faţa unui anchetator din cadrul instanţelor de judecată, sau conform reglementării să-l elibereze imediat. Analizând ultimele reglementări ale Capitolului IV al regulamentului atragem o atenție sporită articolulelor 30-33. Potrivit Art. 30 Regulamentul privind utilizarea armelor de către angajații miliției în exercitarea atribuțiilor de serviciu este stabilit printr-o instrucțiune specială emisă de ministrul afacerilor interne. Art. 31. Orice încălcare a legii sau a unei dispoziții obligatorii, constatată de miliție, trebuie consemnată în formă scrisă, printr-un proces-verbal. Art. 32 stabilește că procesul-verbal se întocmește la locul unde a fost observată încălcarea ordinii, legii sau dispoziției obligatorii, ori în locuința cea mai apropiată. În cazul în care nu este posibilă întocmirea procesului-verbal în unul dintre aceste locuri, acesta se întocmește la cea mai apropiată secție de miliție. Funcționarii miliției pot invita contravenientul la respectiva unitate doar în cazul în care nu există alte mijloace de a-i stabili identitatea. În ultimele Articolele 30–32 se reflectă profesionalizarea treptată a structurilor de ordine publică și consolidarea cadrului normativ privind responsabilitatea funcționarilor miliției în exercitarea atribuțiilor lor. Stabilirea prin instrucțiune ministerială a modului de utilizare a armelor subliniază necesitatea unui control centralizat și reglementat al forței, într-un context în care autoritatea statului încerca să-și reafirme legitimitatea după dezmembrarea sistemului țarist. Totodată, Articolele 31 și 32 introduc o cerință de formalizare scrisă a constatării abaterilor prin întocmirea unui proces-verbal, ceea ce echivalează cu o încercare de instituționalizare a răspunderii administrative și de evitare a arbitrarului în exercitarea puterii coercitive. Menționarea explicită a locurilor unde poate fi redactat procesul-verbal (locul faptei, locuință, secție de miliție) și limitarea posibilității de reținere a contravenientului doar în cazuri bine justificate (imposibilitatea stabilirii identității) reflectă o abordare progresistă, orientată spre respectarea drepturilor individuale. Capitolul V al Regulamentului provizoriu cu privire la Miliție este dedicat reglementării structurii subordonării organelor de miliție. În această ordine de idei Ministrului Afacerilor Interne îi revin atribuţiile: conducerea generală a miliţiilor; emiterea instrucţiunilor şi ordinilor pentru buna desfăşurarea a activităţii structurii; revizuirea instituţiilor şi activităţii miliţiei şi, de asemenea o atribuţie importantă din aspect economic, cea de a calcula şi a estima sumele necesare pentru alocarea acestora în bugetele administraţiei publice locale a judeţelor şi oraşelor pentru întreţinerea angajaţilor Miliţiei. În continuare observăm un lucru foarte bine calculat şi definit a autorităţilor centrale şi anume, pentru a deţine un control asupra miliţiei noi create conform regulamentului Articolul 36 se instituie funcţia de inspector guvernamental al miliţiei ierarhică subordonată ministrului de interne, fiind o funcţie implementată special în fiecare gubernie controlată de Rusia, pe lângă acei comisari guberniali instituiţi de către guvernul provizoriu de la Petrograd, care împreună cu autorităţile guberniale le revin următoarele atribuţii: conducerea activităţii Miliţiei în limitele guberniei; de a da indicaţii şi dispoziţii structurilor miliţieneşti în limitele competenţei; de a reglementa circulaţia miliţienilor în gubernie în baza instrucţiunilor comisarilor guberniali şi celor de judeţe.

Următoarea treaptă a structurii ierarhice este reprezentată de şefii miliţiilor, care conform reglementării se supun autorităţilor publice locale, în dependenţă de tipul miliţiei fie judeţeană supusă Zemstvei, fie orăşenească supusă Dumei. Totodată şefii de miliţie sunt obligaţi să îndeplinească orice cerinţă legală, în măsura competenţei structurii, la cerinţa comisarului judeţean. În continuare şefului miliţiei i se supun adjuncţii şefilor, şefii de sectoare, adjuncţii acestora, miliţienii superiori şi miliţienii inferiori. Şefului de sector, conform Articolului 41, i se subordonează adjuncţii, miliţienii superiori şi miliţienii inferiori. Urmând acest

fir logic miliţienii superiori îi au în subordinea sa pe miliţienii inferiori. Capitolil VI este dedicat procedurii de concediere a miliţienilor, care conform articolului 43, se va realiza după o instrucţiune strictă, emisă direct de către ministrul afacerilor interne. Ajungând la cel de-al VII-lea capitol a amintitului regulament, constatăm că acesta este despre conținutul dării de seamă a miliţienilor şi a răspunderilor acestora în cazul unor încălcări, sau abateri de la normele legislative. Aşadar, printre cele mai importante amintim că șeful miliţiei este obligat să prezinte un raport anual privind activitatea sa, administraţiilor publice, Zemstvei judeţene, Dumei orăşeneşti și inspectorului guvernamental al miliţiei. În cazurile apariţiei unor neclarităţi în raportul de activitate a şefilor, Zemstva judeţeană şi Duma orăşenească au toate prerogativele ca să-i solicite şefului de miliţie informaţii suplimentare şi chiar să dea personal explicaţii. Un alt aspect, asupra căruia vom stărui în această ordine, este legat de situaţiile în care un şef al miliţiei nu îşi exercită atribuţiile corect sau nu îşi îndeplineşte obligaţiunile faţă de autorităţile locale sau centrale, în acest sens observăm că regulamentul provizoriu cu privire la miliţie vine cu o serie de articole de reglementare a respectivei situaţii, şi anume în cazul necompetenţei şefului de miliţie şi adjuncţilor acestuia în serviciu, persoanele intimidate pot depune o plângere/sesizare/cerere fie la administraţiile publice locale, fie direct la inspectorul guvernamental al miliţiei, la procuratură sau la instanţele juridice. Cât priveşte depunerea unei plângeri în adresa miliţieinilor, decât funcţiile enunţate mai sus, aceasta se expediază şefulului miliţiei, comisarului de judeţ, procurorului sau instanţelor juridice. În urma acestor precizări este important să punctăm şi acele sancţiuni care se aplică conform legiuirii angajaţilor miliţiei. Astfel, în cazul comiterii unor abateri, șefii milițiilor și adjuncții acestora nu sunt supuși unor măsuri disciplinare, ci sunt sancționați prin eliberarea definitivă din funcție sau deferirea în justiţie după caz, dacă încălcarea este într-atât de gravă, totodată pe lângă plângeri un rol aparte îi revine inspectorului guvernamental, funcţie enunţată mai sus în capitolul al V-lea, care era instituită pentru a controla structura miliţiei direct de către autorităţile centrale, rolul revenit inspectorului este foarte important prin faptul că în cazul neîndeplinirii atribuțiilor și a incompetenţei şefilor de miliţie, inspectorul are toate prerogativele pentru ai înlătura din funcţie pentru o anumită perioadă, între timp dând un termen de 7 zile autorităţilor publice locale pentru a confirma decizia inspectorului şi de a-l elibera definitiv din funcţie. În cazul în care autorităţile publice locale nu sunt de acord cu decizia inspectorului guvernamental de a elibera un şef al miliţiei din funcţie, inspectorul are toate împuternicirile de a trimite dosarul spre examinare şi luare a deciziei finale Ministrului Afacerilor Interne din Petrograd. În situaţiile în care şeful miliţiei este acuzat de către instanţele de judecată pentru anumite încălcări sau abuzuri inspectorul guvernamental este în drept să-l elibereze din funcţie temporar până când acesta va fi eliberat din procese de judecată. Cât priveşte situaţia celorlalţi angajaţi ai miliţiei, constatăm în ordinea ierarhică a structurii că sancţiunile sunt diferite îndependenţă de funcţia angajatului, şefii de sectoare împreună cu adjuncţii sunt sancţionaţi fie în baza unor plângeri sau în baza neîndeplinirii atribuţiilor miliţieneşti cu sancţiuni disciplinare,de regulă pot primi avertizări, observaţii etc., din partea şefului miliţiei. Miliţienii superiori şi miliţienii inferiori pot fi sancţionaţi prin mustrare, avertisment, amendă, într-o sumă care să nu depăşească remuneraţia cuvenită pentru 5 zile precum și prin repartizarea în serviciu (de gardă), inclusiv în afara ordinii obișnuite, dar nu mai mult de trei astfel de repartizări de fiecare dată când a încălcat, prin decizia șefilor de sector. În această atmosferă se încheie şi ultimul articol al regulamentului provizoriu cu privire la miliţie, cu numărul 52, în care sunt avertizaţi toţi angajaţii organelor de drept, cu faptul că orice crimă sau abuz săvârşit în timpul aflării în serviciu se va deferi justiţiei.

Regulamentul provizoriu cu privire la miliţie din 1917 reprezintă, în opinia noastră, fundamentul esenţial al noii structuri instituite în cadrul Ministerului de Interne, ca urmare a prăbuşirii Imperiului Rus. Această reglementare conturează și punctează principalele aspecte ale funcționării structurii responsabile de menținerea ordinii publice, structură ce a fost instituită oficial prin decretul semnat, concomitent cu adoptarea regulamentului, la 17 aprilie 1917.

Funcția Inspectorului Guvernamental al Miliției

În contextul adoptării Regulamentului Provizoriu cu privire la miliţie din 17 aprilie 1917, partea a V-a a actului normativ se remarcă prin reglementarea structurii ierarhice a organelor de miliţie, cu accent pe subordonarea acestora și pe asigurarea unui control centralizat din partea autorităților. În cadrul acestei

structuri, instituirea funcției de inspector guvernamental al Miliției reprezintă o soluție strategică menită să coordoneze și să monitorizeze activitatea noii structuri de ordine publică, stabilind legătura esențială dintre autoritățile centrale și administrațiile locale. Funcția inspectorului guvernamental este instituită prin articolul 36 al regulamentului și se implementează la nivelul fiecărei gubernii aflate sub controlul Rusiei. Astfel, articolele 36 și 37 clarifică arhitectura verticală a controlului administrativ în cadrul aparatului de miliție, instituind funcția de inspector guvernamental ca verigă intermediară în opinia noastră între autoritatea centrală (ministerială) și cea locală (gubernială/județeană/orășenească). Atribuțiile conferite autorităților guberniale subliniază caracterul semicentralizat al sistemului, în care guvernatorii și comisarii exercitau nu doar funcții de supraveghere și coordonare, ci și de control disciplinar și de redistribuire a resurselor umane. Această funcție se subordordonează ierarhic Ministerului Afacerilor Interne și se dezvoltă în paralel cu structurile guberniale existente, precum comisarul gubernial, având ca principal obiectiv supravegherea activității miliţiei în limitele competențelor locale. În mod explicit, atribuțiile inspectorului cuprind coordonarea activității miliției: Inspectorul guvernamental are responsabilitatea de a asigura implementarea și respectarea instrucțiunilor și a ordinelor emise de autoritățile centrale. Astfel, se impune o unificare a activităților în cadrul guberniei, facilitând o administrare coerentă a instituției. În baza dispozițiilor primite de la comisarul gubernial și de la autoritățile locale, inspectorul intervine în organizarea activității, stabilind cadrul operațional necesar pentru desfășurarea în condiții de legalitate a activităților instituției.

Un aspect deosebit de important este reprezentat de atribuțiile privind evaluarea activității șefilor de miliție și a adjuncților acestora. Inspectorul guvernamental are competența de a analiza rapoartele anuale prezentate administrațiilor publice, Zemstvei județene și Dumei orășenești, intervenind în situațiile în care se constată neîndeplinirea atribuțiilor sau abateri de la normele legislative. În cazul identificării unor neconformități, inspectorul dispune măsuri de remediere, inclusiv suspendarea temporară a unui șef al miliției, procedură care conform regulamentului, după cum am identificat în cercetarea de față anterior, se execută cu respectarea unui termen de 7 zile pentru obținerea confirmării din partea autorităților locale. În situațiile de contestare a deciziei inspectorului, dosarul este transmis pentru examinare finală Ministerului Afacerilor Interne din Petrograd. Funcția inspectorului se extinde și asupra gestionării plângerilor formulate de milițieni sau de cetățeni, în cazul în care se constată neîndeplinirea atribuțiilor de către șefii de miliție sau adjuncții acestora. Astfel, inspectorul guvernamental devine un intermediar crucial între nivelul local și cel central, facilitând clarificarea și rezolvarea disputelor ce țin de abateri disciplinare sau de deficiențe în exercitarea atribuțiilor.

Din perspectiva surselor documentare, inclusiv a Raportului nr. 1123 al Șefului Miliției Județului Chișinău din 2 octombrie 1917, [12] instituirea funcției de inspector guvernamental a fost percepută ca o măsură necesară pentru asigurarea unei conduite unitare și eficiente a activității militienești la nivel județean și gubernial. Această structură ierarhică, integrată în noul cadru administrativ post-imperial, a fost gândită pentru a elimina incoerențele și lacunele în aplicarea normelor de ordine publică și pentru a conferi autorităților centrale instrumente adecvate de intervenție în situații de necompetentă sau abateri disciplinare grave. Conform datelor documentare, pe lângă atribuțiile sale, inspectorul guvernamental era perceput și ca o instituție de referință la care se adresau șefii miliției pentru a solicita asistență în soluționarea lacunelor și a problemelor întâmpinate în Basarabia, în vederea asigurării ordinii și securității publice. Sursele de arhivă evidențiază faptul că relația dintre milție și inspector se materializa prin intermediul circularelor oficiale, transmise inspectorului, care vizau remedierea deficiențelor operaționale și disciplinare, dar și raportarea către acesta cu date și informații privind resursele umane, financiare etc., În continuare, vom atrage atenția asupra acestei relații, analizând în detaliu rapoartele transmise inspectorului și modul în care acestea au contribuit la soluționarea problemelor apărute în Basarabia în perioada anului 1917.

Una din Circularele depistate în sursele documentare este **Raportul Nr. 1122 30 septembrie 1917** transmis Inspectorului Miliției din Gubernia Basarabia, de la Șeful miliției din Județul Chișinău. Documentul amintit ne oferă informații inedite din interiorul sturcturii de interne, evidențiind lacunele și problemele cu care se confruntau noii milițieni. Potrivit Circularei în urma hotărârii consfătuirii speciale, care a avut loc pe 28 septembrie 1917 la Administrația Gubernială, șeful miliției județene avea onoarea să prezinte raportul

privind situația Miliției din Județul Chișinău și măsurile necesare pentru organizarea acesteia. [13] Acesta menționează inspectorului că după desființarea vechii poliții, noua structură s-a organizat după modelul poliției, (fosta structură de interne) bugetul miliției fiind limitat la bugetul poliției stabilit prin legea din 23 octombrie 1916. Conform dispozițiilor primite anterior, toate funcțiile de menținere a ordinii publice au fost atribuite miliției; totodată structura a suferit careva modificări, suplimentar s-au creat funcții în cadrul miliției precum: un Adjunct al Șefului Miliției Județene, un adjunct al șefului de sector și 6 funcții de secretar la sectoarele milițienești. În adresarea sa către Inspector, șeful miliției afirmă că la momentul transmiterii circularei miliția nu este dotată suficient, în speță milițienii călăreți, care, doar 2-3 milițieni dispun de cai, în absența unei finanțări corespunzătoare, îndeplinirea acestor îndatoriri este puternic îngreunată. Totodată din lipsa finanțării și a resurselor nu este posibilă înființarea detașamentului de milițieni călăreți în număr de 15 persoane pe lângă șeful miliției județene.

Conform deciziilor zemstvei județene, în statele de personal atribuite miliției erau câte 3 milițieni călăreți per plasă (voloste), fiind 15 plase, respectiv 45 milițieni călăreți, pe lângă fiecare șef de sector al miliției 3 milițieni călăreți și 2 milițieni obișnuiți. Pentru 5 sectoare se stabileau 30 de milițieni, totodată pe lângă șeful miliției județene erau 12 milițieni și 15 călăreți, în total 102 milițieni, dintre care 68 călăreți și 24 fără cal. Cert este că la momentul adresării către inspector, șeful miliției afirmă că din 68 de milițieni călăreți stabiliți conform statelor de personal în realitate sunt doar 16, ceilalți fiind fără cai, astfel solicită alocarea de fonduri pentru a cumpăra cai întrucât este foarte important de a dispune de detașamentul de călăreți care conform acestuia în asigurarea ordinii și securității publice sunt eficienți mai ales în locurile unde milițienii nu pot ajunge rapid din cauza lipsei de transport, la un jaf, tâlhărie etc.

În partea a doua a raportului, șeful miliției se adresează inspectorului în legătură cu problemele de ordin financiar și organizatoric al miliției, în prima parte șeful miliției afirmă că la momentul adresării persistă o problemă în legătură cu contingentul miliției și anume un număr insuficient de cadre. Multe voloste (plase) rămân fără milițieni permanenți, iar echipele mobile nu reușesc să intervină la timp în cazul incidentelor apărute. Finanțare deficitară. Fondurile alocate de zemstvă nu sunt suficiente pentru plata regulată a salariilor, un exemplu este sectorul VI, care încă nu a ridicat salariile din lipsă de alocații financiare, la fel lipsă de fonduri pentru achiziția de cai, echipament, și în special observăm un aspect esențial și anume că în ultima perioadă s-a dublat prețul la pâine, creșterea prețului a fost de 100%, fapt care nu permite existența minimă a milițienilor cu salariul de 60 ruble per lună, iar cadre noi nu sunt înregistrate, atenționează șeful miliției că ar duce la un colaps al structurii, prin plecări, demisii din proprie inițiativă a milițienilor din insuficiențe financiare, în cele din urmă îl propune inspectorului ca salariul milițianului să crească de la 60 de ruble lunar până la 90 de ruble, adjuncților șefilor de sectoare – de la 110 de ruble lunar până la 200 de ruble. Totodată șeful miliției județene îi propune inspectorului să adopte o decizie prin care să fie remunerați milițienii exemplari, care în timp de 6 luni de la angajare nu au nicio mustrare disciplinară să fie remunerați cu o sumă de bani egală cu salariul lunar sau jumătatea acestuia pentru ai motiva să rămână în serviciul organelor de interne.

O altă propunere către Inspectorul Guvernamental vine în contextul creșterii cazurilor de jaf, omor, tâlhărie, creșterea numărului de grupări banditești, în interesul cetățenilor șeful miliției propune crearea detașamentelor de militari cazaci pe lângă miliție pentru a reduce cazurile de încălcare a ordinii publice și a infracțiunilor. Acesta solicită 100 de militari cazaci, ca să patruleze în timpul nopții în raza orașului Chișinău și pe drumurile adiacente orașului, întrucât se menționează că cele mai multe jafuri s-au făcut în ultima perioada în raza a 10 verste de la oraș, totodată acesta solicită 100 de soldați cazaci pentru sectoarele milițienești din Județul Chișinău, și în speță în cele mai problematice regiuni: Hîncești, satul Ciuciuieni, satul Șișcani și satul Sipoteni [14]. Pentru serviciul făcut, acești soldați trebuia să fie remunerați cu 10-15 ruble/lunar de persoana, suplimentar pe lângă salariile de bază. Ultimul aspect la care face referire șeful miliției în adresarea sa către inspector este în legătură cu confuzia în privința subordonării și disciplinei miliției, între Miliția Județeană cu Miliția mobilă (*летучая милиция),* o unitate mobilă specială a forțelor de ordine. Această unitate specială era organizată pentru a interveni rapid în situații de urgență cum ar fi jafurile, tulburările de ordine sau conflictele locale, atunci când patrulele obișnuite sau posturile staționare nu puteau răspunde prompt. Scopul principal era de a răspunde imediat la incidente și de a restabili ordinea

înainte ca situația să se agraveze, era alocată temporar în diferite zone, în funcție de necesitățile imediate ale ordinii publice, fără a avea o bază staționară fixă. Adesea, aceste unități erau conduse de foști ofițeri sau aveau o structură disciplinară asemănătoare cu cea militară, necesitând echipamente și armament adecvat.

În acest context, în Raport, șeful cere inspectorului guvernamental un răspuns clar, cine și cuie i se supune, miliția județeană se supune unității mobile a miliției, sau unitatea mobilă a miliției se supune miliției județene, întrucât în raza județului Chișinău au fost incidente și ciocniri între membrii miliției județului cu unitatea mobilă de milițieni, în urmă cărora unitatea mobilă au arestat câțiva milițieni din județ. Alte detalii nu se specifică. Cert este că acest fragment oferă o imagine reală asupra tensiunilor structurale dintre două componente ale aparatului de ordine publică din perioada post-imperială, miliția locală (județeană) și miliția mobilă, care avea caracter temporar și operativ. Lipsa de claritate instituțională putea conduce la interferențe grave, cum sunt cele semnalate mai sus, inclusiv arestarea abuzivă a cadrelor de către alte structuri ale statului.

Un alt raport la fel de important, care reflectă realitatea istorică a reformei organelor de interne este **Raportul Nr. 24/51** [15] al șefului Județului Soroca către Inspectorul al Miliției din Gubernia Basarabiei din 23 septembrie 1917, prin care se transmite proiectul unor chestiuni care necesită o rezolvare cât mai rapidă și anume: 1) îmbunătățirea armamentului: puști, săbii, revolvere, muniție, precum și alte echipamente pentru milițieni, mai ales la posturile îndepărtate, unde condițiile de serviciu impun pregătirea pentru protejarea populației pașnice împotriva banditismului și altor acțiuni ostile; 2) creșterea efectivului miliției, prin egalarea statutului milițianului cu cel al unui militar, cu serviciul militar, întrucât se menționează că are loc un schimb permanent de personal în serviciu pentru 3-4 luni, fapt care îngreunează activitatea miliției; 3) militarizarea miliției, în sensul constituirii permanente a efectivului său, a înarmării, subordonării, numirii, transferului, eliberării din funcție și aprobării uniformei militare; 4) organizarea miliției călare; 5) necesitatea asigurării fiecărui șef județean al miliției cu un automobil, pentru a putea reprima dezordinile izbucnite, pentru lichidarea agitației și manifestațiilor anarhiste, precum și pentru exercitarea controlului permanent asupra județului; 6) organizarea comunicațiilor telefonice și, dacă este posibil, instalarea unui telefon de câmp; 7) stabilirea unei subordonări permanente a miliției județene sub controlul gubernial și al ministerului de interne; 8) eliminarea dependenței permanente a componenței miliției față de viziunile schimbătoare ale diferitelor organizații și aprobarea definitivă a numirilor în funcții sub controlul gubernial; 9) extinderea drepturilor administrative ale ofițerilor superiori ai miliției pentru o luptă mai eficientă împotriva anarhiei în creștere; 10) organizarea condițiilor materiale de trai pentru angajații miliției; 11) stabilirea unei anumite autorități disciplinare; 12) organizarea miliției de investigații criminale în conformitate cu acordul dintre Șeful Miliției Județene și supravegherea procurorului local.

Prin rapoartele enunțate putem concluziona că relația dintre Miliție și Inspectorul guvernamental din Basarabia în 1917 a fost esențială pentru asigurarea ordinii și securității publice. Inspectorul guvernamental era perceput nu doar ca un reprezentant al autorității centrale din Petrograd, însărcinat cu exercitarea atribuțiilor de control, ci și ca un factor de sprijin instituțional, către care șefii miliției apelau pentru soluționarea lacunelor operaționale, disciplinare și financiare din cadrul structurilor de ordine, care conform materialului documentar erau diverse, începând cu lipsa de cadre, resurse, echipament, muniții, arme până la probleme de ordin disciplinar, social și de control. Această relație se materializa prin transmiterea de circulare, rapoarte oficiale, solicitări de rapoarte, prin care se prezentau date privind resursele umane, bugetare și organizatorice, iar soluționarea problemelor era coordonată de către inspector.

Concluzii

Instituirea miliției în Basarabia în anul 1917 marchează o etapă esențială în procesul de restructurare a organelor de menținere a ordinii publice, fiind marcată de eforturi de organizare, reglementare și subordonare a noii structuri conform directivelor emise de autoritățile centrale de la Petrograd. Adoptarea Regulamentului Provizoriu cu privire la Miliție, precum și desemnarea unui inspector guvernamental, au fost pași fundamentali în procesul de stabilizare a sistemului de menținere a ordinii publice într-un context politic bulversat. Din punct de vedere legal, crearea miliției a marcat o ruptură față de vechea poliție imperială, punând bazele unei structuri descentralizate, dar totuși sub control gubernial și ministerial.

Transferul resurselor financiare, reorganizarea administrativă și stabilirea unui cadru de subordonare vertical au fost esențiale pentru funcționarea acestei noi instituții. Totuși, implementarea sa a fost marcată de dificultăți majore, inclusiv lipsa resurselor umane calificate, insuficiența dotărilor materiale și instabilitatea financiară, ceea ce a dus la dificultăți serioase în asigurarea ordinii publice. Realitatea istorică a miliției din județe a reflectat numeroase probleme operative. Raportările șefilor de miliție județeană indică deficiențe semnificative în ceea ce privește dotarea cu armament, lipsa de personal calificat și insuficiența fondurilor pentru salarii și logistică. De asemenea, lipsa unui sistem clar de subordonare a generat conflicte între miliția județeană și unitățile mobile ale miliției, creând incertitudini în ceea ce privește jurisdicția acestora. Creșterea infracționalității, inclusiv a jafurilor și atacurilor banditești, a pus miliția în dificultate, necesitând intervenții urgente din partea autorităților centrale pentru suplimentarea efectivelor și a resurselor logistice.

Inspectorul guvernamental al miliției a reprezentat o verigă esențială între autoritățile locale și cele centrale, fiind responsabil de coordonarea activității miliției, de evaluarea performanțelor acesteia și de soluționarea problemelor administrative și disciplinare. Prin intermediul circularelor/rapoartelor oficiale inspectorul a fost solicitat de nenumărate ori de către șefii miliției județene pentru a clarifica aspecte legate de organizare, dotare și subordonare în speță miliția din Judelul Chișinău și Județul Soroca. De asemenea, inspectorul avea autoritatea de a suspenda temporar din funcție șefii miliției în cazurile de incompetență sau abateri disciplinare, consolidând astfel controlul statului asupra noii instituții de ordine publică. În cele din urmă, deși noua miliție a fost concepută ca un organ de ordine descentralizat și sub controlul autorităților locale, realitatea implementării acesteia a demonstrat o nevoie acută de intervenție și supraveghere din partea Inspectorului Guvernamental și a Ministerului de Interne. Problemele de finanțare, dotare și organizare au generat dificultăți operaționale semnificative, necesitând o coordonare constantă între autoritățile locale și cele centrale. Cu toate acestea, prin intermediul inspectorului guvernamental, s-a reușit stabilirea unor mecanisme de control și ajustare, care au permis miliției să supraviețuiască într-un context politic și social extrem de instabil.

Bibliografie:

1. Dmitrie, Bogos. *La Răspântie. Moldova dintre Nistru şi Prut în anii 1917 – 1918,* Chişinău, 1924.
2. Onisifor, Ghibu. *De la Basarabia rusească la Basarabia românească,* Vol I, Cluj, 1926.
3. Petre, Cazacu. *Moldova dintre Prut şi Nistru 1812-1918*, Iaşi, f/a.
4. Popovschi, V. *Declaraţia Sfatului Ţarii de la 2 decembrie 1917 şi proclamarea Republicii Democratice Moldoveneşti, publicat în revista „Destin Românesc*”, 1998, nr. 1, p. 106-114; V. Popovschi, *Declaraţia Sfatului Ţării de la 24 ianuarie 1918 şi proclamarea independenţei Republicii Democratice Moldoveneşti,* revista „Destin românesc”, 2001, nr. 2, p. 103-112; V. Popovschi, *Organizarea internă a Republicii Democratice Moldoveneşti (1917-1918),* publicat în revista *„Destin Românesc”*, 2001, nr. 3, p. 84-94.
5. Colesnic, I. Generaţia Unirii, Chişinău, 2016; I. Colesnic, *Sfatul Ţării*. Enciclopedie, Chişinău, 1998.; I. Ţurcanu, *Sfatul Ţării: Documente (I): Procese-verbale ale şedinţelor în plen*, Chişinău 2016; Șt. Ciobanu *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917- 1918*, București, 1929; V. N. Ciobanu, *Militarii Basarabeni 1917-1918. Studiu și documente,* Chișinău, 2010.
6. *Agenția Națională a Arhivelor (În continuare ANA), Fond (F.) 1648, inventar (inv.) 1, dosar (d.) 1, filă / file (f/ ff/) 4.*
7. *ANA, F. 1648, inv. 1, d. 1, f. 4-v.*
8. *ANA, F. 1648, inv. 1, d. 1, f. 5.*
9. *ANA, F. 1648, inv. 1, d. 1, f. 6.*
10. *ANA F. 1648, inv. 1, d. 1, ff. 6-7.*
11. *ANA, F. 1648, inv. 1, d. 1, ff. 8-12*
12. *ANA, F. 1820, inv. 1, d. 1, f. 147*
13. *ANA, F. 1648, inv. 1, d. 1, f. 17.*
14. *ANA, F. 1648, inv. 1, d. 1, f. 18.*
15. *ANA, F. 1648, inv. 1, d. 1, f. 25.*

Date despre autor:
IULIAN CRIMINCEANU, doctorand, Școala doctorală Științe Umanistice, Universitatea de Stat din Moldova.
ORCID: 009-0009-8753-4622
E-mail: iulian.criminceanu@gmail.com

Prezentat: 12.03.2025